

Львівський національний університет імені Івана Франка

Кафедра загальної та соціальної педагогіки

Укладач: доц. Федина В.С.

Навчально-методичні матеріали до проведення

практично-семінарських занять

із курсу «Майстерність педагогічної діяльності»

для студентів IV курсу фізичного факультету

ЛЕКЦІЇ Й ПРАКТИЧНО-СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ:

Четвер - (13.30 – 14.50)

Середа - (13.30 – 14.50)

ЛЕКТОР І КЕРІВНИК СЕМІНАРУ: доцент Федина Володимира
Степанівна

e-mail Wolodymyra@yahoo.com

Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

вул. Туган-Барановського 7 (приміщення Педагогічного коледжу)

т. 239-47-65

Інтернет сторінка: <http://lnu.edu.ua/Pedagogika>

Львів – 2022

Мета та завдання навчальної дисципліни

“Майстерність педагогічної діяльності”

Мета навчальної дисципліни:

- формування у студентів потреб професійного розвитку;
- формування у майбутніх педагогів розуміння процесів навчання і виховання учнів як організації взаємодії рівноправних суб'єктів спільної діяльності – вчителя і учня, в процесі якої здійснюється взаємовплив один на одного;
- підвищення професійної культури та педагогічної майстерності

Завдання курсу полягає у:

- формуванні у студентів знань, умінь та навичок організації навчального процесу;
- набутті студентами умінь аналізу навчально-виховних ситуацій та прийняття педагогічно правильних рішень;
- формуванні розуміння педагогічної майстерності як сукупності особистісних рис та професійних знань, умінь та навичок, що забезпечують здійснення фахової педагогічної діяльності.

В результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати:

- ✓ завдання, особливості організації навчального процесу;
- ✓ шляхи формування інноваційного освітнього середовища;
- ✓ форми організації навчання;
- ✓ сутність, головні складові педагогічної майстерності;

- ✓ особливості вербальної і невербальної поведінки педагога;
- ✓ сутність, напрями організації партнерського спілкування з учнями;
- ✓ вимоги до особистості сучасного педагога.

вміти:

- ✓ свідомо керувати власною невербальною поведінкою у процесі спілкування з учнями;
- ✓ розвивати в учнів інтерес, особистісне ставлення до змісту навчальних курсів;
- ✓ застосовувати активні й інтерактивні методи, прийоми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів (бесіди, діалогу, дискусії, мозкової атаки, сюжетно-рольової гри, роботи в групах тощо);
- ✓ аналізувати різноманітні педагогічні ситуації та приймати доцільні рішення;
- ✓ здійснювати самоаналіз педагогічної майстерності та шукати шляхи подальшого особистісного та професійного вдосконалення.

Структура навчальної дисципліни

Теми	Лекц.	Семін.	СРС
Змістовий модуль 1. ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ			
Тема 1. Педагог як суб'єкт навчально-виховного процесу.	2	2	8
Тема 2. Особливості педагогічної майстерності вчителя	2	2	8
Тема 3. Формування професійного іміджу в сучасного педагога.	4	4	8
Тема 4. Особливості емоційної компетентності як складової емоційного інтелекту	2	2	9
Тема 5-6. Феномен педагога-лідера	4	4	8
Змістовий модуль 2. Прикладні аспекти розвитку педагогічної майстерності у процесі професійно-педагогічної діяльності			
Тема 7. Комунікативні якості професійного мовлення вчителя: виразність мовлення.	2	2	8
Тема 8. Безбар'єрна комунікація у педагогічному процесі учителя	2	2	8

Тема 9. Професійна організація часового простору педагога	2	2	8
Тема 10. Особливості організації навчально-пізнавальної діяльності учнів	2	2	8
Тема 11. Шляхи налагодження ефективної педагогічно-учнівської співпраці	4	4	8
Тема 12. Механізми розвитку креативної особистості учня	2	2	8
Тема 13. Роль самооцінки в досягненні успішності в житті	4	4	8
Всього годин	32	32	116

Розподіл балів, що присвоюється студентам (для заліку)

Навчальна діяльність	Кількість балів
Модуль Поточна навчальна діяльність	
Змістовий модуль 1. (Семінари 1- 8)	
Семінарське заняття № 1	3
Семінарське заняття №2	3
Семінарське заняття №3	6
Семінарське заняття №4	3
Семінарське заняття №5	3
Семінарське заняття № 6 ТК № 1	3 10
Семінарське заняття № 7	3
Семінарське заняття № 8	3
Семінарське заняття № 9	3
Семінарське заняття № 10	3
Семінарське заняття № 11	6
Семінарське заняття № 12	3
Семінарське заняття № 13	6
ТК № 2	10
Всього за самостійну роботу	32
Всього за поточну навчальну діяльність	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка ECTS	Визначення	За національною шкалою	
			Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку	Залік
90 – 100	A	<i>Відмінно</i>	<i>Відмінно</i>	<i>Зараховано</i>
81-89	B	<i>Дуже добре</i>	<i>Добре</i>	
71-80	C	<i>Добре</i>		
61-70	D	<i>Задовільно</i>	<i>Задовільно</i>	
51-60	E	<i>Достатньо</i>		

Критерії оцінювання та оцінка навчальної діяльності на заняттях

Активна участь протягом семінарського заняття, глибоке розуміння матеріалу студентом; демонстрація вміння органічно поєднати знання, здобуті внаслідок самостійного опрацювання зі знаннями, отриманими на лекційних заняттях; виявлення творчого підходу щодо висловлення набутих знань: **3 бали**.

Студент виявляє хороші здібності щодо засвоєння та володіння матеріалом з предмету; у своїх міркуваннях, в основному, обмежується до розгляду окремого питання семінарського заняття, демонструючи спробу встановити органічний зв'язок для цілісного розуміння матеріалу: **2 бали**.

Студент демонструє активну участь на деяких етапах семінарського заняття. У своїх міркуваннях студент в основному обмежується до розгляду

лише окремого аспекту; опирається лише на повторення думок викладача й не переосмислює їх для себе самого: **1 бал.**

Критерії оцінювання результатів самостійної роботи студентів.

1. Окреслення проблеми.
2. Продуктивне вирішення поставлених завдань, що ґрунтуються на наукових знаннях студентів.
3. Виклад матеріалу з даної проблематики з використанням міждисциплінарних зв'язків.
4. Виокремлення висновків та подання власних рекомендацій відповідно до окреслених завдань.

Протягом семестру студент може набрати максимально 100, мінімум 51 бал для виставлення заліку.

Тематика практично-семінарських занять

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема: Педагог як суб'єкт навчально-виховного процесу (2 год.).

Питання для обговорення:

1. Розкрити складності педагогічної професії.
2. Зміст педагогічної професії, структура педагогічної діяльності.
3. Ознайомлення із суттю педагогічної рефлексії.

Самостійна поза аудиторна робота:

1. Підготовка повідомлення, матеріалів з питань винесених на обговорення на семінарському занятті.
2. **Підготувати письмово (у вигляді тез) рефлексію про проходження педагогічної практики – 3 б.**

Рекомендована література: 2,28,41,49,52.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2.

Тема: Особливості педагогічної майстерності вчителя (2 год.).

Питання для обговорення:

1. Структура педагогічної майстерності: гуманістична спрямованість, професійна компетентність, професійні знання, індивідуально-особистісні якості, педагогічні здібності.
2. Навчально-методична робота як обов'язків компонент педагогічної майстерності. Напрями і форми методичної роботи з підвищення професійної майстерності педагога.
3. Вимоги до особистості сучасного педагога. Педагогічна культура і етика сучасного вчителя

Самостійна поза аудиторна робота:

1. Підготовка повідомлення, матеріалів з питань винесених на обговорення на семінарському занятті.
2. *Дати визначення поняття «педагогічна майстерність» та скласти опорну таблицю «Структура педагогічної майстерності вчителя», в якій охарактеризувати основні елементи педагогічної майстерності: Гуманістична спрямованість, Професійна компетентність, Професійні знання, Професійно-значущі якості, Педагогічна техніка, Педагогічні здібності*
Максимальна оцінка – 5 балів.

Рекомендована література: 6,11,14,17,28,29,41.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3.

Тема: Формування професійного іміджу в сучасного педагога. (4 год.).

Питання для обговорення:

1. Поняття педагогічної техніки та її зміст.
2. Різновиди педагогічної техніки.
3. Культура зовнішнього виду, психологічна саморегуляція. Техніка налаштування вчителя на публічну творчу діяльність.
4. Імідж навчального закладу. Шляхи формування позитивного іміджу.
5. Педагогічний імідж у професійній діяльності вчителя. Механізми формування особистого іміджу.

Самостійна поза аудиторна робота:

1. Підготовка повідомлення, матеріалів з питань винесених на обговорення на семінарському занятті.
2. *Скласти опорну таблицю «Складові педагогічної техніки вчителя», в якій охарактеризувати основні елементи педагогічної техніки а: Культура зовнішнього вигляду, Культура педагогічного спілкування, Психологічна саморегуляція, Культура мовлення.*
3. *Максимальна оцінка – 5 балів*

Рекомендована література: 1,18,19,21,23,34,36,58.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4 (2 год.)..

Тема: Особливості емоційної компетентності як складової емоційного інтелекту

Питання для обговорення:

1. Концепції формування емоційної компетентності.
2. Емоції, нейробіологія емоцій та почуття.
3. Психофізіологічна саморегуляція емоцій.
4. Вплив емоцій на процес мислення.

Самостійна поза аудиторна робота:

1. Підготовка повідомлення, матеріалів з питань винесених на обговорення на семінарському занятті.
2. ***Пригадайте трьох людей, які вам чомусь неприємні. Спробуйте знайти в них якості, яким могли би повчитися. Запишіть їх. Чи змінилося ваше ставлення до цих людей?***

Максимальна оцінка – 5 балів

1. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Евгений Павлович Ильин. – СПб., 2001. – 752 с.
2. Мейер Г. Психология эмоционального мышления / Г. Мейер // Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.В. Петухова. – М., 1981. – С. 123–129.
3. Райгородский Д.Я. Энциклопедия психодиагностики. Т.3 Психодиагностика взрослых / Д.Я. Райгородский. – Самара : БАХРАХ-М, 2009. – 404 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №5-6 (4 год.)..

Тема: Феномен педагога-лідера

Питання для обговорення:

1. Поняття лідерства. Типи лідерів.
2. Класифікація лідерів за стилем поведінки. Загальні та специфічні якості особистості лідера.
3. Тренінг для формування лідерських якостей.

Самостійна поза аудиторна робота:

1. Підготовка повідомлення, матеріалів з питань винесених на обговорення на семінарському занятті

1. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Евгений Павлович Ильин. – СПб., 2001. – 752 с.
2. Мейер Г. Психология эмоционального мышления / Г. Мейер // Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.В. Петухова. – М., 1981. – С. 123–129.
3. Райгородский Д.Я. Энциклопедия психодиагностики. Т.3 Психодиагностика взрослых / Д.Я. Райгородский. – Самара : БАХРАХ-М, 2009. – 404 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №7 (2 год.)..

**Тема: Комунікативні якості професійного мовлення вчителя:
виразність мовлення**

Питання для обговорення:

1. Мова вчителя як умова педагогічної майстерності.
2. Артикуляційна гімнастика. Робота над дикцією. Адаптація і розвиток професійного дихання.
3. Головні вимоги до технології й техніки мовної діяльності вчителя.
4. Вимоги щодо захисту голосу й профілактики професійних голосових захворювань.

Самостійна поза аудиторна робота:

1. Підготовка повідомлення, матеріалів з питань винесених на обговорення на семінарському занятті.
2. **Скласти опорну таблицю «Стили взаємодії у конфлікті» та навести приклади педагогічних ситуацій до кожного стилю та запропонувати шляхи їх вирішення: Стиль /Приклад педагогічної ситуації /Шляхи вирішення педагогічної ситуації
Пристосування Компроміс Співробітництво Ігнорування
Конкуренція
Максимальна оцінка – 9 балів.**

Рекомендована література: 1,10,38,41,42,54,58.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8 (2 год.).

Тема: Безбар'єрна комунікація у педагогічному процесі учителя

1. Передумови та шляхи налагодження безконфліктного спілкування.
2. Уникнення бар'єрів у процесі спілкування педагога з вихованцями та моделі його поведінки.
3. Комунікативні прийоми. Особливості «Я», «Ти», «Ми» висловлювання. Техніки рефлексивного і нерефлексивного слухання.

Самостійна поза аудиторна робота:

1. Підготовка повідомлення, матеріалів з питань винесених на обговорення на семінарському занятті.
2. **Навести приклади конфліктних ситуацій (три), здійснити їх аналіз. Описати доцільні методи педагогічного впливу на їхню поведінку.
Максимальна оцінка – 5 балів**

Рекомендована література: 10,13,14,25,41,51,52,53.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 9 (2 год.).

Тема: Професійна організація часового простору педагога

Питання для обговорення:

1. Принципи управління часом. Процес прийняття управлінських рішень.
2. Методи впорядкування робочим часом. Внутрішні концепції часу.
3. Основні критерії та правила тайм-менеджменту. Значення використання біоритміки.

Самостійна поза аудиторна робота:

1. Підготовка повідомлення, матеріалів з питань винесених на обговорення на семінарському занятті.
2. **Пройдіть тест: Який у вас хронофаг: <https://budni.rabota.ua/ua/career/test-yakiy-u-vas-hronofag-ta-yak-yogo-pozbutisya>**

1.Алюшина Н. О. Тайм-менеджмент : часова організація діяльності державного службовця : навч. посіб. з дистанц. курсу / Наталія Алюшина ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : НАДУ, 2012. – 191 с. 2.

2.Іванова І.В. Менеджер-професійний керівник:Навч.посіб. – К.:Київ. Нац.торг-економ.ут

3.Чкан А.С. Самоменеджмент: практикум для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки «Менеджмент» / А.С. Чкан, О.М. Олійник, С.В. Маркова. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – 82 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 10 (2 год.).

Тема: Особливості організації навчально-пізнавальної діяльності учнів

Питання для обговорення:

1. Стадії та умови розвитку мисленнєвої діяльності учнів.
2. Поняття загального та предметного мислення.
3. Особливості формування критичного мислення.

Самостійна поза аудиторна робота:

1. Підготовка повідомлення, матеріалів з питань винесених на обговорення на семінарському занятті.

Рекомендована література: 22,23,31,38,41,59.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 11 (4 год.).

Тема: Шляхи налагодження ефективної педагогічно-учнівської співпраці

Питання для обговорення:

1. Формування навичок спільної діяльності.
2. Основні принципи командної роботи.
3. Особливості командоутворення як педагогічна технологія.

Самостійна поза аудиторна робота:

1. Підготовка повідомлення, матеріалів з питань винесених на обговорення на семінарському занятті.
2. *Запропонуйте для обговорення завдання (3-5), спрямовані на формування тімбілдингу.*

Рекомендована література: 7,22,38,41,48,54,59.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 12 (2 год.).

Тема: Механізми розвитку креативної особистості учня

Питання для обговорення:

1. Модель творчої особистості учня.
2. Підготовка до публічного виступу як умова його результативності.
3. Техніка та психотехніка під час публічного виступу. Типові помилки під час публічного виступу. Особливості привернення та утримання уваги слухачів.
4. Місце та роль креативного мислення.

Самостійна поза аудиторна робота:

1. Підготовка повідомлення, матеріалів з питань винесених на обговорення на семінарському занятті.

Рекомендована література: 1,11,16,32,41,52,53.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 13 (4 год.).

Тема: Роль самооцінки в досягненні успішності в житті

1. Усвідомлення студентами різних стратегій взаємодії та ефективності їх використання у різних ситуаціях.
2. Діагностика індивідуальних особливостей студентів.
3. Стратегія взаємодії як засіб розв'язання педагогічної ситуації

Самостійна поза аудиторна робота:

1. Підготовка повідомлення, матеріалів з питань винесених на обговорення на семінарському занятті.
2. **“Шкала самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема”**

№ з/п Твердження Абсолютно невірно
Скоріш невірно
Скоріш вірно
Абсолютно вірно

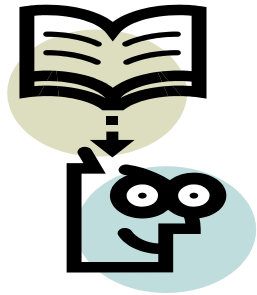
- 1 Якщо я добре постараюсь, то завжди знайду вирішення навіть складних проблем
- 2 Якщо мені щось заважає, то я все ж знаходжу шляхи досягнення своєї мети
- 3 Мені достатньо легко досягати своїх цілей
- 4 В несподіваних ситуаціях я завжди знаю, як поводитись
- 5 Я вірю, що можу упоратися з непередбаченими труднощами
- 6 Якщо я докладу достатньо зусиль, то зможу упоратися з більшістю проблем
- 7 Я готовий(а) до будь-яких труднощів, оскільки покладаюся на власні здібності
- 8 Якщо переді мною постає якась проблема, то я звичайно знаходжу кілька варіантів її вирішення

9 Я можу щось вигадати навіть у безвихідній, на перший погляд, ситуації

10 Я звичайно здатен(а) тримати ситуацію під контролем

Обробка результатів Шкала самоефективності складається з 10-ти тверджень, які респонденту пропонується співвіднести з ефективністю своєї діяльності. Позначення респондентом клітини “абсолютно невірно” дає 1 бал; “скоріш невірно” дає 2 бали; “скоріш вірно” – 3 бали; “абсолютно вірно” – 4 бали. Отримання підсумкового результату здійснюється шляхом складання балів за всіма 10-ма твердженнями. Інтерпретація результатів Отримані результати інтерпретуються таким чином: 36-40 балів – висока самоефективність; 30-35 балів – вища за середню; 25-29 балів – середня; 20-24 бали – нижча за середню; 19 і менше балів – низька.

Рекомендована література: 7,14,26,35,38,41,48,57.

Рекомендована література

Основна

1. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка. – К.: Лібра, 1996. – С. 163-180, 193-197.
2. Амонашвили Ш. О. Єдність мети // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 13-15.
3. Амонашвілі Ш.О. Виховна й освітня функції оцінки навчання школярів // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 50–64
4. Амонашвілі Ш.А. Как живете, дети? – М., 1986. – 176 с.
5. Ананьєв Б.Г. Психологія педагогічної оцінки // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 501-512
6. Арват Ф.С., Коваленко Є.І., Кириленко С.В., Щербань П.М. Культура спілкування: Навч.-метод. Посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – С.7-20.
7. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 116-123.
8. Безпалько В. П. Складові педагогічної технології / В. П. Безпалько. - М., 1989. - 192 с.
9. Буяльський Б.А. Поезія усного слова Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 133.
10. Водейко Р.Й., Мазо Г.Є. Як управляти собою // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 62-65.
11. Горбушина Л. О., Ніколаїчева А.П. Виразне читання // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 41-43.
12. 14. Донцов А.В. Психолого-педагогічні особливості формування педагогічного такту // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г.

- Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 295.
13. Дубровський О.О. Поради вчителю щодо запобігання роздратованості // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 67-69.
14. Зварич І.Т. Передавати майстерність іншим // Рідна шк.. – 1992. – № 2. – С. 54-56.
15. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність.– К., 1997.
16. Кан-Калик В. А. Учителю про педагогічне спілкування // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С.228-230.
17. Кан-Калик В. А. Техніка педагогічного спілкування // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 231-233.
18. Карнеги Д. Як виробляти впевненість у собі і впливати на людей, виступаючи публічно // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 48-50.
19. Кошманова Т.С. Моделі навчання.– Львів, 2002.
20. Крупенін А.Л., Крохіна І.М. Ефективний учитель // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 20-22.
21. Кузьмінський А.І. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищої школи в умовах неперервної полікультурної освіти. – Черкаси: ЧДТУ, 2007. – 71 с.
22. Ладиженська Т. О. Живе слово// Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С.125-127.
23. Леві В. Л. Мистецтво бути іншим // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С.237-241.
24. Львова Ю.Л. Деякі питання психології праці вчителя. – К., 1972. – С.25-35
25. Львова Ю.Л. Розвивать дар творчества. – К., 1987. – 133 с.
26. Макаренко А.С. Педагогіка індивідуальної дії // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С.277-278.
27. Мороз О., Омеляненко В. Перші кроки до майстерності.–К., 1992.

28. Нісімчук А. С, Падалка О. С, Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології навчальний посібник / А. С Нісімчук, О. С Падалка, О. Т. Шпак. - К. :Видавничий центр "Просвіта", 2000. - 368 с.
29. Охрімчук Р.М. Педагогічний такт учителя: суть, форми вияву та формування // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн. – К.: Вища шк., 1997 – С. 154-168.
30. Павленко І.І. Індивідуальна робота з учнями // Рад. шк.- 1990.- №4. – С.88-90.
31. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища шк., 1997 – С. 329-343.
32. Педагогічний пошук / Упоряд. І. М. Баженова. – К.,1988. – 496 с.
33. Передовий педагогічний досвід: теорія і методика / За ред.. Л. Л. Момот. – К., 1990. – 141 с.
34. Предгар Міщич. Як проводити ділові бесіди // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 513-51.
35. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: Навч. посібник для студ. вищих пед. навч. закл. – К.: Вища школа, 2004. – 336 с.
36. Синиця І.О. Педагогический такт і майстерність учителя. – К.: Рад. школа, 1981. – С. 13–160.
37. Соловейчик С. Вічна радість // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 19-20.
38. Станіславський К.С. Робота актора над собою // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 92-103.
39. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю. Вибр.тв.: у 5 т. К., 1988. – Т.2.
40. Томас Іржі. Мистецтво говорити // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С.43-48.
41. Філонов Л.Б. Психологічний контакт педагога та учня як умова успішної профілактики відхилень у поведінці школярів // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 195-200.
42. Фурман А. Проблемні ситуації в навчанні.–К., 1991.

43. Цимбалюк І.М. Підвищення професійної кваліфікації: психолого-педагогічної праці: Навч.-метод.посібник – К., 2004.
44. Чернокозова В.М., Чернокозов І.І. Етика вчителя. Педагогічна етика // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 284-286.
45. Чихачов В.П. Культура і техніка мовлення вчителя // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С. 104-110.
46. Юсупов И. М. Психологія взаєморозуміння // Педагогічна майстерність: Хрестоматія / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. – С.234-237.
47. Як стати майстерним педагогом: Навчально-методичний посібник /Кол. автор.: Ковальчук В.І., Сергеева Л.М. та ін. За заг. ред.Л.І. Даниленко – К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2007. – 184 с.
3. 9. Шмельова С.А. Лідерство /Навчально-методичний посібник для студентів денної форми навчання. – Дніпропетровськ, ДДФА, 2006. –30 с.

Додаткова

1. Д'Суза Ентоні Сьогоднішні лідери – надія на завтра / Пер. з англ. Остапа Гладкого, Львів, 2005.
2. Савчин М.В. Соціальна психологія – Дрогобич, 2001.

i.

Вітаємо із завершенням програми курсу!